

Onur Hamzaoğlu Olayı ya da Akademisyen Kimdir?

* İzge GÜNAL

Özet

Onur Hamzaoğlu olayı üzerinde akademisyenin kim olduğu bilim, aydın olma ve sınıf ilişkileri ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Onur hamzaoğlu, Akademisyen

The Case of Onur Hamzaoğlu or Who is Academician?

The identity of academician in relation to science, social class and intellectuality was discussed in the case of Onur Hamzaoğlu.

Key Words: Onur Hamzaoğlu, Academician

Geliş tarihi:25.03.2012

Kabul tarihi: 06.04.2012

Onur Hamzaoğlu Olayı'ndan haberi olmayan bir kişi, en azından akademide olup da haberi olmayan bir kişi olduğunu sanmıyorum ama yine de özetlemekte yarar var:

Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, geçtiğimiz dönemde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ile Tıbbi Genetik Anabilim dallarında görev yapan meslektaşları ile birlikte, Kocaeli Dilovası yöresini kapsayan çevre sağlığına yönelik bir araştırma gerçekleştirmişti. Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğü araştırma fonu tarafından da desteklenen araştırmada, çevre kirliliğine bağlı olarak annelerin ilk sütünde ve bebeklerin ilk dışkılarında bazı ağır metaller ve eser elementler saptanmıştır.

Onur Hamzaoğlu, yürütücüsü olduğu bu araştırmanın sonuçlarını basın yoluyla kamuoyuna sunmuş, ancak basın açıklaması sonrasında Büyükşehir Belediye Başkanı ve Dilovası Belediye Başkanı tarafından Kocaeli Cumhuriyet Savcılığı'na şikayet edilmiştir. Yakınma gerekçesi olarak ise Prof. Dr. Hamzaoğlu'nun "Kan ve dışkıları bırakın, doğum yapıp çocuk emziren annelerin sütünde bile çinko, demir, alüminyum, kurşun, kadmiyum tespit ettik, tehlike büyük" şeklindeki görüşlerini basın yoluyla paylaşması ve bu nedenle halkı paniğe sürüklemesi olarak gösterilmiştir. Savcılık da hazırladığı dosyayı, söz konusu fiilin incelenmesi amacıyla Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğü'ne göndermişti. Üniversite Rektörlüğü izin verdiği takdirde, Prof. Dr. Hamzaoğlu, TCK'nin 213. maddesi uyarınca 2 ila 4 yıl arasında hapis istemiyle yargılanacaktır. Bu arada, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı, Hamzaoğlu'na hakaret etmekten tazminat ödemeye mahkum olmuştur. (www.onurumuzusavunuyoruz.org, 2012)

Bu yazıda amaç Onur Hamzaoğlu olayını akademisyen kimliği açısından değerlendirmektir; elbette sadece Hamzaoğlu'nu değil, bu olayda tavır alan ya da almayan tüm akademisyenleri.

Akademisyen Kimdir?

1. Bilim insanı olarak akademisyen

Bilindiği gibi bilimin başlangıcı paleolitik yabanıllık dönemine kadar uzatılabilir. Bu dönemde gerçek anlamda üretim olmayıp sadece avcılık ve toplayıcılık vardı. Neolitik barbarlık dönemiyle birlikte ise, "neolitik teknolojinin" gelişimiyle bitki ve hayvan evcilleştirilmesi başladı. Her iki dönemde de bilgi tam anlamıyla bir altyapı kurumuydu. Ancak kentlerin kurulmasıyla birlikte, ekonomik ve sosyal yapının karmaşıklaşmaya başlaması ve yerleşik yaşam, ampirik bilgilerin koşullar değişince çözüm olamaması gerçeğini gündeme getirdi ve bilginin sistematize edilmesi gereği ortaya çıktı.

* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı İzge.gunal@deu.edu.tr

Bu aslında bilimin doğuşuydu. Bilimin kökeninde üretim olmasına karşın hızla üretimden ayrı bir etkinlik haline aldı, özerkleşti. Özerklik öylesine güçlü bir özelliktir ki, içinden doğduğu üretimle ilişkisi fark edilmez hale gelip üstyapıya taşındı. Son olarak bilimi yapan kişiler bunu öğretme işini de üstlenip okulu ortaya çıkarttılar.

Bilindiği gibi üniversite, tarihsel anlamda okulun bir uzantısı olarak ortaya çıkmış ve bu durum sınıflı toplumlarda üniversitenin tutucu yapısını da belirlemiştir. Nietzsche'nin veya Illich'in tanımıyla okul ve üniversitenin işlevi "toplumu ehliileştirmektir". Yani egemen ideolojinin yeniden üretimidir. Genel anlamda toplumun tümünü "eğiten" okul sistemine ek olarak üniversite toplumun elitlerini ve yöneticilerini yetiştirdiği için daha etkili bir konuma geçmektedir. Fakat üniversite bilgi üretimi gibi özgül, devrimci bir nitelik de taşıdığı için ve Taner Timur'un deyimiyile "kurulu düzene ihanet potansiyeli" içerdiği için de başlangıçtan itibaren yerleşik düzen için endişe ve kuşku kaynağı olmuştur. Bu okul-bilim çatışması hep var olmuştur ve toplumda sınıflar olduğu sürece de var olmaya devam edecektir. Öğretim üyesinin bu noktada aldığı tavır, öğretim üyesi olarak kim olduğunu gösterir.

Gerçekten de, genel olarak kabul edilen beş tip üniversite modelinin tümünde bu çelişki vardır. Aslında bu modellerin birbirinden ayrımı, toplumsal değişim düzeyine koşut olarak devletin üniversiteden nasıl bir insan yetiştirilmesini istemesinde yatmaktadır. Örneğin, Fransız ya da Bonapartist üniversite modelinde amaç, devlet için gerekli bürokratların yetiştirilmesidir çünkü o dönemin koşulları yeni kurulan imparatorluğun, bir anlamda meşruiyet kazanabilmesi ve devlet aygıtının güçlendirilmesini gerektiriyordu. "Kültür" merkezli üniversite olarak tanımlanan İngiliz veya Newmanian tipi üniversitede amaç, başta kilise mensupları olmak üzere elit, kültürlü bir tabaka oluşturmaktır. Günümüzde en yaygın üniversite modeli olan Amerikan üniversitesi ise "piyasa" merkezli üniversite olarak adlandırılmaktadır. Burada amaç piyasanın gereksinimlerine yönelik kalifiye işgücünü oluşturmaktır. Aslında ilk bakışta birbirinden farklı görünse de, tüm üniversite modellerinin ortak noktası, devletin egemen ideolojisinin meşru hale getirilmesidir; bu açıdan durağan ve tutucudur. Bu açıdan bakıldığında, peki, üniversitenin bu iki farklı işlevi (bilgi veya yeniden egemen ideolojinin üretimi) hiç çakışmaz mı? Alman tipi veya Humboldt üniversitesi olarak da bilinen bilgi temelli üniversite modelinde çelişkinin iki yönünün çakıştığı söylenebilir. Bilindiği gibi, XIX. Yüzyıl sonlarında Prusya'da feodalizm hala başat üretim tarzıydı; yönetim 36 prenslik şeklinde sürmekteydi. Ticaret yollarının değişip, Atlantik'e doğru kayması ve savaşlar nedeniyle Prusya, İngiltere ve Fransa'nın gerisinde kalmıştı. Bu açığı kapatmak için Eğitim Bakanlığı'na getirilen Humboldt, üniversitenin amacını bilimsel üretim olarak belirleyip, kadim çelişkiyi söndüren üniversite modelini gerçekleştirmiş oldu. Ancak bu tarihin

sadece özel dönemlerinde ortaya çıkabilecek bir durum ve modeldi; sınıflı toplumlarda üniversitenin temel çelişkisi hep olacaktır. Sosyalist toplumlar da bundan ayrı düşünülemez: Sovyet modeli veya üretim temelli diye adlandırılan modelde ise esas amaç üretimin artırılması ve buna uygun insan yetiştirilmesidir.

Bu modellerin tümünde, başka bir deyişle tarih boyu tüm üniversitelerde öğretim üyesi sorgulayan bilim insanı mı yoksa egemen ideolojiyi koşullara uygun biçimde aktaran “öğretmen” mi olacağı sorusuyla karşı karşıya kalmıştır.

Akademik ve/veya akademisyenin vazgeçilmez olarak gördüğü bazı haklara da sadece ve sadece bilgi ürettiği veya ürettiği kabul edildiği için sahiptir. Örneğin ders anlatma: bugün üniversite dışında herhangi bir eğitim kurumunda ders verecek kişilerde formasyon eğitiminin olup olmadığına bakılır. Akademisyenlerin ise sadece çok küçük bir kesiminin formasyon eğitimi olmasına karşın, ders verme vazgeçilmez bir hak; bu hak anlattığı dersin gelişimine katkıda bulunduğu veya katkıda bulunduğu kabul edildiği için vardır. Benzer şekilde akademik özerklik de vazgeçilmez bir hak ve bu hak da ne ders vermesi için (başka bir eğitim kurumunda bu talep akademide olduğu kadar yakıcı değildir), ne de hizmet için vardır; sadece bilim üretimi ve takip eden süreçler için gereklidir (Timur, 2000)

2. Aydın olarak akademisyen

“Her öğretim üyesi aydın mıdır?” sorusuna olumlu yanıt vermek çok güç, çünkü çevremize baktığımızda bunun böyle olmadığını kolaylıkla görebiliyoruz. Aydın olmanın ölçütünün akıl yürütme, değerlerine sahip çıkma, buna uygun tavır alma ve doğacak sorumluluğu taşımak olduğu düşünülürse, bunun tam olarak bilimsel bilgi üretim süreciyle örtüştüğü söylenebilir. Gerçekten de bilimsel sürecin, hipotez oluşturma, bunu kanıtlama, yayınlama ve sonuçlarını savunmadan oluştuğu hatırlanırsa, aydın olma süreciyle birebir örtüştüğü açıkça ortaya çıkacaktır. Şunu söylemek istiyorum; bilim insanı olmak beraberinde aydın olmayı da getirecektir. Enis Batur’un tanımıyla, “doğrunun eğriden ayrılması uğruna, değil başkalarının çıkarlarını, kişisel çıkarlarını da göz ardı edebilen, daha iyisi, başka türlü yapmak elinden gelmeyen kişi”dir aydın. Üniversite dışında olsa da, Aziz Nesin tam bir aydın örneğidir. Büyük Grev adlı yapıtında dönemin başat sol siyasal gücünü karşısına almaktan çekinmeyişi veya iki Almanya’nın birleşmesi sonucu vatansız kalan Hoenecker’i davet etmesi ve bu uğurda, ironik bir tarzda, kendisine bir Alman üniversitesince verilecek olan onursal doktora unvanını kaybetmesi ilk akla gelen, aydın olmanın ne olduğunu gösteren örnekleridir (Batur, 1985; Ceyhun, 1994; Nesin, 1997).

Aslında aydın kavramı aydınlanma ile birlikte tarih sahnesine çıkmıştır ve geç XIV. Yüzyıla tarihlenen entelektüel teriminin entelektüel/aydın kişiyi tanımlamada kullanılışı bin altı yüzlü yılların ikinci yarısındadır. Bu dönemde, aydınlanma ile birlikte kilise denetiminden kurtulan üniversite ile aydın arasında gerçek organik bağlantı ortaya çıkar. Kant’ın “Fakülteler Savaşı” isimli kitabında anlattığı da budur (Özbudun ve Demirel 2009).

Buraya kadar anlattığım aydın ve öğretim üyesinin bilgi/bilim düzleminde buluşmasıydı. Bunun dışında ayrıca eleştirelilik düzleminde de aydın/öğretim üyesi kimlikleri keşif. Eleştirelilik düzlemi için belki de en uygun örnek Edward Said’dir. İsrail askerlerine karşı Filistin’de temsili

taş atması gerçek anlamıyla eyleme dönüştürülmüş bir eleştiridir ve kalınca bir kitap yazmaktan daha değerlidir. Ancak en az Edward Said kadar, Columbia Üniversitesi rektör yardımcısı Jonathan R. Cole’un Said’i tüm gerici rektörlere karşı savunması ve yaptığı eylemi eleştirelilik ve özerklik sınırları içerisinde değerlendirmesi önemlidir.

Eleştirelilik anlamında Türkiye’den de olumlu örnekler sayılabilir. 1932 yılındaki Tarih Kongresinde dönemin Eğitim Bakanı Reşit Galip’in Güneş-Dil teorisini savunurken, bu teoriye bilimsel olarak karşı çıkan Zeki Velidi Togan’ı kastederek “iyi ki onun öğrencisi olmamışım” demesi üzerine, bakana “iyi ki Togan’ın öğrencisi olmuşuz” diye telgraf çeken ve bunun üzerine üniversiteden ayrılarak öğretmenlik yapmak zorunda kalan Pertev Naili Boratav ve Nihal Atsız; 1933’te üniversiteden uzaklaştırılmasına karşın ne ilkelerinden nede cumhuriyet ilkelerinden vazgeçmeyen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 1946’ da yine Boratav’a ek olarak Behice Boran ve Niyazi Berkes; 1970’lerde İsmail Beşikçi , 1980’lerde tüm 1402’likler sayılabilir (Çetik, 1998; Hatipoğlu, 1998; Özen, 2002).

3. Sınıfsal konum ve tavrıyla öğretim üyesi.

Türkiye’de devlet üniversite ilişkileri ilginç bir çizgi izlemiştir. En genel tanımıyla devlet üniversiteye müdahale edip, tasfiyeler yapmış, sonrasında da üniversiteden çekilmiştir. 1933, 1946, 1960, 1970 buna örnektir. 1980 darbesi ise farklıdır: 12 Eylül’de Türkiye büyük burjuvazisi üniversiteyi kendine mücadele alanı olarak seçip, tasfiye sonrası üniversiteden çekilmeyip, örgütünü kurup üniversitedeki mücadeleyi sürdürmüştür. Biz bu örgüte YÖK diyoruz. Bu tarihten itibaren gerek ekonomik, gerekse siyasal anlamda öğretim üyesi proleterleşmeye başlamıştır. Ekonomik anlamda derinleşen kriz ve bunun üniversiteye yansması sadece öğretim üyesi gelirini sürekli olarak aşağıya çekmekle kalmamış, aynı zamanda öğretim üyesi gelirini doğrudan yaptığı işe endeksleyerek onu “emeğini satarak geçinir” hale getirmiştir.

Siyasal anlamda ise kapitalizmin bilimden bekledikleri bellidir: teknik dallarda karı artırıcı çalışmalar yapılması, sosyal bilimlerde ise süreci rasyonelleştirici teoriler oluşturulması. Esas olarak bu yazını birinci maddesinde ele aldığım bu noktada şu söylenebilir: bilim yükselen sınıfın çıkarıdır.

Sonuç

Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu olayına tekrar dönecek olursak, yapılan saldırıların temel nedeni Hamzaoğlu’nun yürüttüğü bilimsel çalışmadır. Bu açıdan bakıldığında Onur Hamzaoğlu “bilim insanı olarak akademisyen” işlevini yerine getirmiştir. Ayrıca, bulgularının arkasında durması, yapılan tüm saldırı ve tacizlere karşın geri adım atmaması ile “aydın olarak akademisyen” olduğunu da göstermiştir. Yaptığı çalışmanın doğal olarak halk sağlığı çalışması olması bir yana, bulgularını doğrudan sağlığı tehdit olanlarla paylaşması ise sınıfsal tavrının somut bir ifadesidir. Açıkçası Boratav, Baltacıoğlu, Boran ve diğerleriyle süren gerçek akademisyen tavrının günümüzdeki temsilcilerinden birisi de Onur Hamzaoğlu’dur; bu damarın kurmadığını göstermiştir, gerçek anlamıyla kazanmıştır.

Peki kaybedenler kimlerdir? Öncelikle kendilerinin desteklediği projenin arkasında durmayıp, aksine karşısında yer alan, Hamzaoğlu hakkında soruşturma açan ve sonucunu soruşturulan kişiden önce karşı tarafın avukatlarına ileten Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğü ve üniversite rektörü; “çalışmada etik açıdan gerekli özenin gösterilmediği” sonucuna ulaşan Kocaeli Üniversitesi Etik Kurul üyeleri,

Onur Hamzaoğlu olayının kişisel değil aksine akademisyen kişiliğine y6nelik bir tehdit olduğunu algılamayan, kendi illerinde yapılan destek toplantılarına bile ilgisiz kalan, başta Tıp Fak6lteleri ve 6zellikle Halk Sağlığı 6đretim 6yeleri.

Kaynaklar

- Batur E. (1985). K6lt6r ve gelenek, doğu ve batı, 6ağdaşlık ve tarih bilinci 6n6nde alternatif: aydın. Hil.
- Ceyhun D. (1994). Asılacak adam Aziz Nesin. AD .
- 6etik M.(1998) 6niversitede cadı kazanı. 1948 DTCTF tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın m6dafaası. Tarih Vakfı Yurt.
- Hatipoğlu T.(1998). T6rkiye 6niversite tarihi. 1845-1987. Selvi.
- Nesin A. (1997). Onursal doktor olmamanın b6y6k onuru. 2. Baskı Adam.
- 6zbudun S. (2009). Demirer T. Kuşatmayı yarmak: eğitim, bilim ve aydınlar. Kaldıraç.
- 6zen T. (2002). Entelekt6elin dramı. 12 Eyl6l'6n cadı kazanı. 6mge.
- Timur T. (2000). Toplumsal deđiřme ve 6niversiteler. 6mge.
- www.onurumuzusavunuyoruz.org (Eriřim, 08.04.2012)